

תורת ה' תמימה משיבת נפש

אמרתי בליבי "לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלוקים הוא" (דברים א, יז), ומתוך שכוונתי לעשות רק את רצון בוראי אזורתי אומץ לחגור את דברי תורתנו הקדושה ודברי רבותינו ז"ל, וקראתי חיבור זה על שם הנושא הראשון בו.

אל יתפלא הקורא ויתהה בליבו האם כלו כל מצוות התורה שבחר לעצמו הכותב להתעסק אלא במצווה זו, כי האחת מפני מה שאמר חז"ל:

"הוי זהיר במצווה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות". קל וחומר במצוות מן התורה.

והשנייה היא שנאמר: "ונתן לך רחמים ורחמך" – "כל זמן שהאדם הוא בגדר טבע אכזרי, כמו כן יתנהג ה' עמו, שאין ה' מרחם אלא לרחמן" (אור החיים).

והשלישית היא המצווה בפני עצמה לשפוך אור על עיניים סומות ולהזהיר בפני עברות חמורות שנאמר "ולפני עור לא תתן מכשל ויראת מאלהיך" (ויקרא יט, יד). ופירשו רבותינו בעיוורון תבוני הכתוב מדבר.

וה' לא ימנע טוב להולכים בתמים.

אסא קיסר

תוכן העניינים:

6.....	פתיחה
7 ..	איסור קניית מזון מן החי מהתעשייה
21	סיבת הקורבנות
33	אין שמחה אלא בבשר
37	יחסה של התורה לאכילת בשר
47	תכליתם של בעלי החיים
51	סוף דבר

לאחרונה פורסמו תחקירים החושפים בפני הציבור פרקטיקות אכזריות כלפי בעלי חיים בתעשיית המזון. עניין זה דחף חלק מהציבור להימנע מצריכה של מוצרים מן החי. הגל הגואה העלה לשיח הציבורי את שאלת היחס של היהדות אל התופעה החדשה.

גריסת אפרוחים זכרים למוות, קיטום מקורם של אפרוחים ללא הרדמה, חשמול תרנגולים למוות, "השבחה גנטית" – שיטות גידול של עופות שיצרו עיוותים פיזיולוגיים בגופם, עגלים כלואים בכלובים צרים בכדי להשביח את בשרו החולה של העגל הרך, הפרדת עגלים בשעת הלידה מאמם וכיוצא באלה הם פניה של התעשייה.

תיעוד המציאות במשקים המתועשים, הקיימים רק כמה עשורים, מציב אותנו מול עברות חמורות מהתורה, מה שהעלה לשיח הציבורי והדתי את שאלת תוקף הכשרות: כיצד תיתכן כשרות המכילה בתוכה עברה על צער בעלי חיים?

בפרק הבא לפנינו נדון בסוגיה זו.

איסור קניית מזון מן החי מהתעשייה

נפתח בהלכה פסוקה מפי כמוהר"ר יוסף חיים זצוק"ל אשר כתב בספרו
בן איש חי:

"כל עוף ובהמה, אם ישחטו אחרת לפניה, תצטמק ריאה שלה מחמת הפחד;
וקימא לן: ריאה שצמקה כולה ואפילו רובה, אם מחמת בני-אדם שהפחידוה
כגון ששחטו אחרת לפניה וכיוצא בזה, הרי זו טרפה. ועל-כן בעיר גדולה
שבאים בני-אדם הרבה בבת-אחת ובידם תרנגולים, והשוחט שוחט לפניהם
תרנגולים – לא אריך למעבד הכי לעמוד אצל השוחט ששוחט, והם אוחזים
תרנגולים חיים בידם, דיש בזה חשש צמוק הריאה וגם **צער בעלי חיים**,
אלא צריך שיתרחקו מעט מאצל השוחט, באופן שלא יראו התרנגולים
שבידם השחיטה" (בן איש חי, שנה שנייה פרשת תזריע, הלכה טו).

וכך כתב הרב אפרים זלמן מרגליות: "ואגב אורחא אמרתי להודיע אשר
ראיתי מעשה בני אדם באים אל השוחט אוחזים עופות בידיהם ועומדים
סביב וסמוך לו ממש בכדי מיד שיגמור שחיטת עופות של זה יתחיל
בשלו ויש בזה משום **צער בעלי חיים** ואין לך צער בעלי חיים יותר מזה
ופשיטא שאין לומר דהעופות לאו בני הרגשה נינהו שהרי מבואר בסימן
ל"ו שלפעמים נצמקת הריאה מחמת הפחד ששחטו אחרת לפניה" (שו"ת
בית אפרים סימן כ"ו).

את האיסור של שחיטה בפני בעל חיים אחר משום צער בעלי חיים אנו
רואים גם בפסיקתו של הרב יחיאל מיכל הלוי אפשטין מחבר הספר
"ערוך השולחן":

"ולכן מהנכון שיזהרו השוחטים שלא לשחוט בעלי חי בפני בעל חי אחר,
ועוד שיש בזה **צער בעלי חיים** ואיסור גמור הוא וכך כתבו כמה גדולי
אחרונים" (ערוך השולחן יורה דעה הלכות טריפות לו, הלכה ע).

פסיקת הלכה זו בוודאי שלא מתרחשת במשחטות הכשרות של ימינו. בפועל השחיטה מתבצעת "בסרט נע" ולכתחילה כל בעל חיים נשחט בפני חברו. התייחסות זו בהלכה האוסרת שחיטת בעל חיים בפני בעל חיים אחר משום צער בעלי חיים מלמדת אותנו את חומרתו של איסור, לכן לפני שנמשיך נכון שנציג את מקור המצווה מהתורה.

לאחר מכן נביא את דברי רבותינו על אותה מצווה ועד היכן היא מגעת; ומאחר שלבעל החיים אין יכולת דיבור, נביא מדברי רבותינו ז"ל את הגדרותיהם בתיאור מדויק במה בעל החיים מצטער ומרגיש.

לאחר שנלמד את האיסור נביא בפני הקורא את המתרחש כיום בתעשיית המזון מן החי, ונחגור את כל הלימוד במה שעולה מדברי רבותינו: איסור ודאי של רכישת מזון מן החי מהתעשיות המודרניות.

מצווה תנ"א ותק"נ מתרי"ג מצוות (ספר החינוך)

נחלקו המפרשים אם צער בעלי חיים הוא מצווה דאורייתא אם לאו. לשיטה שזוהי אכן מצווה דאורייתא, מצאנו שש דעות מהיכן לומדים זאת:

◇ "כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׁנֵאֵךְ רֹבֵץ תַּחַת מִשְׁאֹוֹ וְחִדְלָתָּ מֵעֹזֹב לוֹ, עֹזֹב תֵּעֲזֹב עִמּוֹ" (שמות כג, ה)

◇ "לֹא תִחַסֵּם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ" (דברים כה, ד)

◇ הלכה למשה מסיני (ריטב"א, בבא מציעא לב ב; על דעת רש"י)

◇ "וְרַחֲמֶיךָ עַל כָּל מַעֲשֵׂיךָ" (תהלים קמה, ט)

◇ "עַל מָה הִפִּיתָ אֶת אֶתְנֶךָ" (במדבר כב, לב)

◇ "וְהִשְׁקִיתָ אֶת הָעֵדָה וְאֶת בְּעִירָם" (במדבר כ, ח)

מצוות מונעות צער בעלי חיים:

- ◇ "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת־לְמַעַן יָנוּחַ, שְׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ" (שמות כג)
- ◇ "וְנָתַתִּי עֹשֶׁב בְּשָׂדֶךָ, לְבִהֶמְתֶּךָ; וְאָכְלָתָּ, וְשָׂבַעְתָּ" (דברים יא)
- ◇ "כִּי יִגְרָא קֶן צִפּוֹר לִפְנֶיךָ..." (דברים כב)
- ◇ "לֹא תִקְסֶם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ" – איסור למנוע מבהמה לאכול את המאכל עליו היא עושה את מלאכתה (דברים כה)
- ◇ "לֹא תִקְרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר יִחְדּוּ" (דברים כב)

צער בעלי חיים דאורייתא (בבא מציעא לב)

כך פסקו הרא"ש, הרי"ף הרמב"ם ורוב ראשונים ואחרונים שצער בעלי חיים הוא איסור מהתורה.

נכון להזכיר כאן את דברי הרמ"א: "כל דְּבַר הַצָּרִיךְ לְרִפּוּאָה אוּ לְשֹׂאֵר דְּבָרִים, לִית בֵּיהּ מְשׁוּם אִסּוּר צֵעַר בְּעָלֵי חַיִּים וְלִכֵּן מִתָּר לְמַרְט נּוֹצוֹת מֵאֲנֻזוֹת חַיּוֹת, וְלִיכָא לְמִיחָשׁ מְשׁוּם צֵעַר בְּעָלֵי חַיִּים וּמִכָּל מְקוֹם הָעוֹלָם נִמְנָעִים דִּקְוֵי אֲכָזְרִיּוֹת" (רמ"א, שולחן ערוך לא"ה ס"ה' בהג"ה).

אך מאידך כתב הנציב מוואלוז'ין: "שלא יפה עושים אלו שמורטים נוצות העופות לאחר השחיטה אף שלא הספיקו העופות למות, דאפילו בהמה שעומדת להריגה ולמיתה כל זמן שהיא בחיים, איכא בה דין צער בעלי חיים, ואפילו בהמה שנשחטה והיא עדיין מפרכסת, יש לומר דיש בה דין **צער בעלי חיים**, עכ"ד" (שו"ת משיב דבר ח"ה סימן ט"ז).

נכון גם לציין שבעבר לא היו תחליפים סינטטיים מצויים כמו בזמננו בביגוד ובהנעלה ובשאר דברים. על שימוש בבעלי חיים בנסיבות שבהם השתמש אדם לביגוד ולהנעלה ולשאר הדברים כתב מהרי"ו, הרב רבי יעקב בן יהודה וייל:

"אין לברך על מנעלים או בגדים הנעשים מעורות של בהמה דאם כן היו צריכים להמית בהמה אחרת תחלה שיחדש ממנה בגד אחר וכתב 'ורחמיו על כל מעשיו'" (שו"ת מהרי"ו).

יש מהפוסקים שהבינו את דברי הרמ"א שמדובר רק לצורך הכרחי. (שו"ת אמרי שפר, פרי מגדים, האפי זוטרי, אב"ד דק"ק ווירצבורג הרב דוב הלוי במברגר)

בשו"ת בנין ציון הביא כמה כללים מנחים בהיתר גרימת צער בעלי חיים:

א. צורך חשוב לאדם

ב. צער מועט לבהמה

ג. תועלת ישירה

בשו"ת אמרי שפר האריך והוכיח שלא הותר צער בעלי חיים לצורך רווח ממון, וכתב שגם כוונת הרמ"א להתיר היא רק במקום הכרח לאדם בדומה לרפואה, אבל בשביל תועלת ממון – לא. לא נוכל להביא בשלמות את כל מחלוקת הפוסקים בעניין זה אולם כפי שנראה בהמשך הספר לא ידובר כאן בצורך גדול לאדם ובצער מועט לבעל החיים ואף לא בתועלת ישירה.

עוד יש לחשוש בזמננו לחילול השם שכן ישראל נקראו רחמנים בני רחמנים ואור לגויים ואנו עדים לתופעה המתרחשת וגדלה בכל יום סביבנו והיא הצעקה המוסרית שזועקים בני האדם בארץ ובעולם על ההתעללות האכזרית המצויה כיום בתעשיית בעלי החיים.

בתעשייה מפרידים את העגל מאמו מיד לאחר שילדתו, לא תוכל האם ללקק את פרי ביטנה ולא יוכל ילדה הרך לינוק ממנה. לאור עובדה זו נביא את דברי רבותינו על איסור ההפרדה תכף לאחר הלידה:
אמר שלמה המלך בחכמתו: **"יודע צדיק נפש בהמתו"** (משלי יב, י).

אמרו חז"ל: זה הקדוש ברוך הוא שכתוב בתורתו **"שור או קשב או עז כי יולד, והיה שבעת ימים תחת אמו"** (ויקרא רבה כז, יא).

מלבי"ם: "הצדיק הוא המתנהג עפ"י חוקי הצדק, לא לבד שנוהג על פי החוקים האלה עם בני האדם, כי גם עם בהמתו נוהג בחוקים האלה, ויודע תכונת נפשה לתת לה מזונותיה בעת הראוי וכפי הראוי, ושלא יכביד מלאכתה יותר על יכולתה, שגם זה מחוקי החוכמה והצדק. כמ"ש 'ונתתי עשב בשדך לבהמתך' ואח"כ 'ואכלת ושבעת' וצער בע"ח דאורייתא, וזה ילמד מחוקי הצדיק העליון האל יתברך".

רש"י – "יודע צדיק נפש בהמתו" – מה בהמתו צריכה.

רלב"ג – "הצדיק יודע נפש בהמתו ומשגיח כדי שיהיה לה מזונה ההכרחי".

מצודת דוד – "הצדיק נותן לב לדעת אף רצון בהמתו למלאות תאוותה כי קנוי אצלו מדת הרחמנות".

שׁוֹר אוֹ כְּשׁוֹב אוֹ עֵז כִּי יוֹלֵד, וְהָיָה שְׁבַעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ. "עניין של רחמנות כפי שידוע הבן חמש למקרא שהתורה ציוותה שלא לצער בעלי חיים..מכוון שציווי זה הוא מטעם רחמנות שלא לצער את האם עי"ז שנוטלים ממנה את הולד תכף ומיד לאחר שילדתו. ולכן נאמר בסיום העניין 'ושמרתם מצוותי' מצוותי דווקא מצוות שכליות ולא חוקים.. ולאחרי זה נאמר 'ולא תחללו את שם קודשי' עניין השייך ביחס לאומות העולם מכיוון שמדובר אודות מצוות שכליות משא"כ בנוגע לחוקים שהעדר קיומם אינו נוגע לחילול השם בעיני אה"ע" (הרבי מליובאוויטש, ספר התוועדויות תשד"מ חלק ג עמוד 1665).

וְהָיָה שְׁבַעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ – "טעם המצווה כי הוא ית' אב הרחמן ורחמיו על כל מעשיו אף על בעלי החיים כאמור **והיה שבעת ימים תחת אמו** ולכן סיבת ציווי זה הוא כדי לאפשר לאמו לקבל מעט נחת רוח מבנה שזה עתה נולד קודם שיקחוהו לההרג" (ילקוט יצחק רצ"ד בשם אשל אברהם). **"נראה כאכזריות גדולה ליקח הבן מאמו תיכף אחר שנולד"** (צורר המור לרבי אברהם סבע, פרשת אמור).

"על פי ההשקפה השלמה, המלאה חסד ד' וטובו על כל יצוריו, יכיר האדם את יסוד מציאות החלב בשדי האם החיה לא למען יוכל הוא בחזקתו לעשוק אותו לעצמו, כ"א למען תוכל להניק את ילדה הרך, את הגדי שלה האהוב לה מחלב שדיה. הגדי הזה ראוי הוא שיתענג גם הוא על אהבת שדי אמו לפי תכונתו וטבעו" (הראי"ה קוק, חזון הצמחונות והשלום).

האם בעל החיים מצטער?

הרמב"ם:

"אין הבדל בין צער האדם וצער שאר בעלי-החיים, מפני שאהבת האם לילדה וגעגועיה אליו אינם נמשכים אחר השכל אלא אחר פעולת הכוח המדמה הנמצא ברוב בעלי-החיים כמו שהוא נמצא באדם" (מורה נבוכים חלק שלישי פרק מ"ח).

רמב"ן:

"כי יש לבהמות דאגה גדולה בזה, ואין הפרש בין דאגת האדם לדאגת הבהמות על בניהם, כי אהבת האם וחנותה לבני בטנה איננו נמשך אחרי השכל והדבור אבל הוא מפעולת כח המחשבה המצויה בבהמות כאשר היא מצויה באדם" (פירוש הרמב"ן על דברים כב, ו).

מחלוקת הרמב"ן והרמב"ם היא בטעם המצווה ולא בהצטערות הבהמה, הרמב"ם סובר שטעם המצווה כפשוטו בכדי לא לצער את בעל החיים, והרמב"ן סובר שטעם המצווה בכדי להדריכנו בדרך ישרה ולעקור את מידת האכזריות מהאדם.

רש"י הירש (רבי שמשון בן רפאל הירש):

"כי כאדם כבהמה גם היא תחוש ותרגיש כל חתוך, דחיפה, הכאה, כובד עמל רב, פחד ובהלה, רעב וצמאון" (ספר חורב, מערכת החקים, ה, א).

נביא בפני הקורא חלק מהעברות המתרחשות כיום בתעשייה כולה:
גריסת אפרוחים למוות – בתעשיית הביצים, המדגרות המספקות אפרוחים
גורסות את כל הזכרים במטחנות ברזל בעודם בחיים. ובתעשיית בשר
העופות, גורסים גם את הפגומות. סה"כ עשר מיליון בכל שנה – **איסור
צער בעלי חיים**.

קיטום מקורם של כל האפרוחים 'ללא הרדמה' על ידי מכשיר חיתוך
מלובן בטמפרטורה של למעלה משבע מאות מעלות צלזיוס – **איסור צער
בעלי חיים**.

חשמול תרנגולות למוות, לאחר שהתרנגולות כבר לא עומדות בעומס
הטלת הביצים הן מוצאות להורג במכת חשמל, סה"כ ארבע מיליון בכל
שנה – **איסור צער בעלי חיים**.

הפרדת עגלים בשעת הלידה מאמם – **איסור צער בעלי חיים**.
גדיעת קרניים ללא הרדמה – כל הפרות עוברות גדיעת קרניים על ידי
חומר כימי – **איסור צער בעלי חיים**.

כליאת עגלי חלב מבלי יכולת תזונה נורמאלית כדי שבשרם יהיה מעודן
ורך – **איסור צער בעלי חיים**.

שחיטת עוף ובהמה בפני בעל חיים אחר – **איסור צער בעלי חיים**.
השבחה גנטית, כלובי סוללה, אלימות פיזית, ועוד כיוצא באלו הם פניה
של התעשייה העוסקת במקסום רווחים ללא יחס לאכזריות, ומבצעת
עברות חמורות שהן איסורים גמורים מהתורה.

כשר אבל אסור

הכשרות היא איננה רק גוף הדבר עצמו אלא אף דרך הגעתו של הדבר. אנו יודעים שלא די שגוף הדבר יהיה כשר לאכילה אלא גם דרך הגעתו צריכה להיות כשרה כגון: טבל, ערלה, שביעית, איסור כלאים, סתם יינם, פת עכו"ם ועוד.

האיסורים הללו נוגעים לדרך הגעתו של הדבר המותר.

מאחר ובדיני הכשרות אין די שגוף הדבר כשר אלא חשובה לא פחות הדרך שאותו הדבר הגיע אלינו.

יש לשאול האם מותר לשתות חלב כשר שנחלב תוך איסורי תורה של "צער בעלי חיים"?

האם מותר לאכול ביצים כשרות שהוטלו תוך כדי התעללות קשה בתרנגולות?

אלו שאלות תובעניות וחמורות ביותר ואסור לנו להתעלם מהן. בתקופת התנ"ך לא הייתה תעשייה ולא היה צער בעלי חיים בחליבה, שכן גם העגל היה יונק ולא היה מופרד מאמו (לא היו תחליפי חלב לעגלים). לא היו ביצי סוללה (כלובי מתכת צרים שבהם נדחסות תרנגולות בצפיפות ללא יכולת תזונה מינימאלית).

חמץ שעבר עליו הפסח – לא. וביצה של **צער בעלי חיים**, כן?

מאי ביניהו?

איסורי הנאה: לו היו סנהדרין בימינו בוודאי היו קובעים איסור הנאה כי הדבר בו קבעו איסור הנאה היה לעיתים גזירה בכדי שהאדם לא יעבור לכתחילה על אותם איסורים ולכן אסרו את הנאתו מאותו הדבר. אך היות שאין לנו סנהדרין כדי לפסוק זאת, האחריות חלה על הצרכן שעושה לבני ביתו.

נכון להביא כאן דברי חסידות מהזוהר הקדוש: על פי המובא שם שבאו עופות ועשו צל על ראשיהם של התנאים כאשר עסקו בתורה ולא רצו התנאים להשתמש בצל זה ואמר רבי פינחס בן יאיר שצער גדול היה לעופות בכדי לעשות צל עליהם "**ויגיעת בעלי חיים איני רוצה**" מאחר ונאמר "**ורחמיו על כל מעשיו**" (זוהר פרשת בלק ש"ט ח"ג דף ר"א).

וכך כתב הרשב"ם שלא ליהנות כלל מצער בעלי חיים אף שלא הוא גרם להם את הצער.

אך מעיקר הדין אין לנו היום איסור הנאה לכן האיסור הוודאי והמוחלט הוא לא בהנאה אלא בקניית מוצרים מן החי מהתעשייה כי **עצם הרכישה תומכת בשיטת הגידול של התעשייה**, הווי אומר תומכת ומקיימת את המשכו של איסור "**צער בעלי החיים**".

וזה האיסור נקרא מסייע בדבר עבירה והוא איסור תורה:
"וְלִפְנֵי עֵוֶר לֹא תֵתַן מְכַשֵּׁל וְיִרְאֵת מְאַלְהִיד" (ויקרא יט, יד).

פירשו רבותינו שלא מדובר רק בעיוורון גוף אלא אף בעיוורון תבוני.
מצוות לא תעשה האוסרת על הכשלת העיוור כוללת איסור לגרום לאדם
לעבור עבירה.

שורש המצווה – ידוע כי תיקון העולם ויישובו הוא להזריך בני אדם
ולתת להם בכל מעשיהם עצה טובה.

נוהגת – בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר עליה והשיא את
חברו לדעת עצה שאינה הוגנת לו, או סייע אותו בדבר עבירה, עבר על
לאו זה, **והוא כעובר על מצות מלך** (ספר החינוך מצווה רלב).

מבואר בדברי הרמב"ם, מי שהוא חוטא, אסור לנו לגרום לו שימשיך
בחטאו עוד ועוד. וזה האיסור – **איסור מסייע ביד עוברי עבירה הוא
כאשר הסיוע מאפשר את קיום העבירה.**

הרמב"ם:

"כל המכשיל עיוור בדבר, והשיאו עצה שאינה הוגנת, או שחזק ידי עוברי עבירה שהוא עיוור ואינו רואה דרך האמת מפני תאוות ליבו הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר 'ולפני עיוור, לא תיתן מכשול'" (הלכות רוצח ושמירת נפש פרק יב, הלכה י').

וכך פסקו כל רבותינו והוא כלל ידוע ותקף הנקרא "איסור מסייע ביד עוברי עבירה".

מי שיש יראת שמיים בלבו אינו יכול להיות שותף פעיל לאיסורי תורה ולחזק את ידיהם של עוברי העבירה בממונו כי על ידי הסיוע (עצם הקניה) הוא מאפשר את המשכה של קיום העברה.

מצוות עשה תרי"א "וַעֲשֵׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב"

מצווה מן התורה לעשות הישר והטוב בעיני ה' והיא מצווה כללית. הרמב"ן מבאר מצווה זו כמצווה כללית שכן לא ניתן למנות בתורה את כל אותן פעולות משתנות שבני האדם יעשו בכל הדורות, ובלשונו "כי מתחלה אמר שתשמור חקותיו ועדותיו אשר צוך ועתה יאמר גם באשר לא צוך תן דעתך לעשות הטוב והישר בעיניו כי הוא אוהב הטוב והישר וזה ענין גדול לפי שאי אפשר להזכיר בתורה כל הנהגות האדם" (רמב"ן דברים ו, יח).

ניתן לשאול כעת שאלה תמימה ישרה וכנה, האם לגרוס אפרוחים חיים במטחנות ברזל, להפריד את העגלים הנולדים מאמם תכף ומיד לאחר הלידה, לקטום את מקורם של האפרוחים ללא הרדמה, לחשמל למוות את התרנגולות שהפסיקו להטיל ביצים, וכיוצא באלה, הם "וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב"?

נהירים האיסורים החמורים מהתורה של 'צער בעלי חיים' וברורה האכזריות שבתעשייה והעובדות מדברות בעד עצמן.

על כן היום חל איסור גמור לקנות בשר חלב וביצים מהתעשייה (מדין מסייע ביד עוברי עבירה).

הטוענים שאכילת בשר ושפיכת דמם של בעלי החיים עולים בקנה אחד עם רצון ה' מסתמכים פעמים רבות על 'מצוות הקורבנות'. התורה עוסקת בכך לא מעט, לכן לפני שנביא את דברי התורה ורבותינו על אכילת הבשר, נפתח תחילה בסיבת הקורבנות.

סיבת הקרבנות

את פרק לב בחלק השלישי של ספרו מורה נבוכים פתח הרמב"ם בקביעה ביולוגית: כל בעל חיים מתפתח בהדרגתיות, במרחב ובזמן. הרמב"ם מתאר כיצד העצב הרך הופך לגיד קשה, ובדומה להנהגה ביולוגית זו: **"באו דברים רבים בתורתנו, כי אי אפשר לצאת מניגוד לניגוד בבת אחת"**

לדעת הרמב"ם, גם עבודת הקרבנות היא תולדת ההכרח למעבר הדרגתי מעולם של אלילות לעולם של עבודת ה' אמתית, וכך כתב:

"והדרך המפורסמת בעולם כולו, שהסכינו אליה באותם ימים, והפולחן הכללי שגדלנו עמו, לא היה אלא להקריב מיני בעלי חיים באותם מקדשים שהציבו בהן הצורות, ולהשתחוות להן, ולהקטיר קטורת לפניהן..לא הצריכו חוכמתו יתעלה ועורמת-חסדו, הנראית בבירור בכל מה שברא, שיצווה עלינו לדחות את מיני דרכי פולחן אלה, לעזוב אותם ולבטלם, כי זה היה באותם ימים דבר שאין להעלות על הדעת לקבלו, בהתאם לטבע האדם, אשר לעולם נוח לו במה שהסכינ אליו..לכן השאיר יתעלה את מיני העבודות האלה, והעבירן מהיותן נבראים לדברים דמיוניים שאין להם מהות אמיתית, להיות לשמו יתעלה".

כלומר, הקרבנות באו לסייע לבני ישראל לפרוש מעבודת האלילים. מכיוון שבאותה עת סגד כל העולם לאלוהיו באמצעות קרבנות, לא היו בני ישראל מוכנים לקבל תורה שאין בה קרבנות. לכן הורה להם הקב"ה להקריב לו, ולא לאלילים.

ממשיך הרמב"ם ושואל מה היה קורה לו ציווה הקב"ה לעבדו בלא קרבנות, ומשיב:

"הדבר היה דומה כאילו בימינו היה בא נביא הקורא לעבוד את האל, והיה אומר: 'האל ציווה עליכם שלא תתפללו אליו ולא תצומו ולא תשוועו אליו בעת צרה. עבודתכם תהיה רק מחשבה בלי מעשה כלל'".

בוודאי שלא היינו מקבלים את דברי הנביא הזה, וכך אומר הרמב"ם, עם ישראל לא היה מקבל תורה מבלי הקרבנות.

לדברי הרמב"ם, דיני הקרבנות הרבים נועדו לבידול מהעבודה הזרה ולמיעוט הפולחן:

"כי מין זה של פולחן, כלומר הקרבת הקרבנות, אף על פי שהוא לשמו יתעלה, לא הוטל עלינו כמו שהיה בראשונה, כלומר שיוקרב בכל מקום ובכל זמן, והוא קבע את הקרבת הקרבנות בבית אחד.. ולא יוקרב במקום אחר.. ולא יהיה כהן אלא בעל ייחוס מסוים. כל זאת להמעיט מין זה של פולחן, ושלא יהיה ממנו אלא מה שלא הצריכה חוכמתו שיימנעו ממנו כליל".

זאת מאחר שהקרבנות הם אמצעי בלבד, הכוונה השנייה, לעומת מצוות שהן קרובות יותר אל הכוונה הראשונה כגון תפילה.

לדעת הרמב"ם, גם תפילה והמצוות הדומות לה הן אמצעים למטרה, שהיא דבקות באל יתברך, אך אמצעי קרוב. לעומת זאת הקרבנות הם אמצעי רחוק, שהקדושה הנעלה של המצווה כמעט שאינה ניכרת בה. אלא כל עניינם להרחיק את האדם מן העברה של פולחן עבודת האלילים.

יש שיחשבו שהדינים הרבים של עבודת הקרבנות נובעים מחשיבות ומקדושה. הרמב"ם מסביר ההפך מכך, שמטרתם **להמעיט מין זה של פולחן שאין הוא חשוב** כל כך אלא מטרתו לסייג את האדם מאותה עבודת אלילים דאז.

הרמב"ם מצטט את תוכחתם של הנביאים על כך שעם ישראל התמקד בעבודת הקרבנות:

"וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל, הֲחִפֵּץ לַיהוָה בְּעִלּוֹת וּזְבָחִים כְּשֹׁמֵעַ בְּקוֹל יְהוָה: הִנֵּה שֹׁמֵעַ מְזַבֵּחַ טוֹב, לְהִקְשִׁיב מִחֶלֶב אֵילִים" (שמואל א טו, כב).

"לָמָּה-לִּי רֹב-זְבָחִיכֶם יֹאמַר יְהוָה, שְׁבַעְתִּי עִלּוֹת אֵילִים וְחֶלֶב מְרִיאִים; וְדָם פָּרִים וּכְבָּשִׁים וְעִתּוּדִים, לֹא חִפָּצְתִּי" (ישעיהו א, יא).

"כִּי לֹא דִבַּרְתִּי אֶת אַבּוֹתֵיכֶם וְלֹא צוִיתִים בַּיּוֹם הוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל דְּבַרִּי עוֹלָה וְזֶבֶח כִּי אִם אֶת הַדָּבָר הַזֶּה צוִּיתִי אוֹתָם לֵאמֹר: שְׁמְעוּ בְּקוֹלִי, וְהִיִּיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי לְעָם" (ירמיהו ז, כב).

הרמב"ם מתייחס לקושי של בני דורו לקבל את דבריו

"הם אומרים כיצד אומר ירמיה על האל שהוא לא צִיָּנוּנוּ על דברי עולה וזבח בעוד רוב המצוות באו לזה דווקא?

כוונת הדברים היא מה שהבהרתי לך, כי הוא אמר: הכוונה הראשונה הייתה שלא תעבדו את זולתי והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם. ציווי זה להקריב ולפנות אל הבית לא היה אלא לשם השגת יסוד זה ולמענו העברתי עבודות אלה לשמי, כדי שיימחו עקבות עבודה זרה, ויתבסס עיקרון ייחודי".

כותב הרמב"ם: "יודע אני שבהכרח תירתע נפשך בהרהור ראשון מעניין זה, מהו הקושי הנפשי המרתיע כל כך הגלום בעמדה זו? כיצד יבואו ציוויים ואיסורים ומעשים גדולים ומפורטים מאוד, בזמנים קבועים, והם כולם בלתי מכוונים לעצמם, אלא למען דבר אחר, כאילו זאת תחבולה שחיבל האל לנו, כדי שנשיג את כוונתו הראשונה? מה מונע אותו יתעלה לצוות עלינו את כוונתו הראשונה, ולתת לנו יכולת לקבל זאת?".

הוא מסיים בתשובה למרות שמצינו שהקב"ה משנה מטבע הבריאה ועושה ניסים, אין הקב"ה מתערב בבחירתו החופשית של האדם:

"אף על פי שהנסים הם השתנות טבעו של נמצא מפרטי הנמצאים, הרי את טבעם של פרטי בני אדם אין האל משנה בשום אופן על דרך הנס".

כלומר, הקב"ה אינו פוגע בבחירה החופשית.

מזמור מ בתהילים, פס' ז:

"זָבַח וּמִנְחָה, לֹא־חִפְּצָתָּ – אֲזַנִּים, פְּרִי־לֵי; עוֹלָה וְחֹטְאָה, לֹא־שָׁאֲלָתָּ."

במילים אלו אומר דוד המלך ע"ה שהקב"ה אינו חפץ בקורבנות. "אֲזַנִּים, פְּרִי־לֵי" – כרית מלשון חפרת נתת לי אוזניים לשמוע ולהבין שלא ביקשת זאת. רש"י מפרש פסוק זה כפשוטו ומצטט כמו הרמב"ם את הנביא ירמיהו המדבר "ברחל בתך הקטנה":

רש"י – "זָבַח וּמִנְחָה לֹא חִפְּצָתָּ – ביום מתן תורה כעניין שנאמר 'ועתה אם תשמע בקול ה' וגו'" (ולא נאמר על קורבנות).

"וכן (בירמיהו ז) הוא אומר: 'כי לא דברתי את אבותיכם ולא ציויתים וגו'" מהר"ם אלשקר מגונן על הרמב"ם מאותם אלו שתקפו אותו על שיטתו וכך הוא פותח את ספר ההשגות:

"קנא קנאתי ליסוד הדת והאמונה,

שורש המדע והתבונה,

עמוד התורה והחכמה התמימה,

ים הדעת והמזימה דגל התעודה,

הנודע בישראל וביהודה,

הרב המובהק החסיד הגדול אור העולם ופלאו,

מושב היקר ושיאו,

הוא קדוש הרמב"ם ז"ל,

אשר שמו אותו המורים מטרה לחיצי סכלותם,

ולתער לשונם ודמיונם".

ומביא את דברי חז"ל (בויקרא רבה כב) הקדומים הרבה מדברי הרמב"ם
כאסמכתא לסיבת הקורבנות וכתמיכה לפרשנותו של הרמב"ם:

"כך לפי שהיו ישראל להוטים אחר עבודת כוכבים במצרים והיו מביאים
קרבניהם לשעירים דכתיב (ויקרא יז) 'ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירם'
ואין שעירים אלו אלא שדים שנאמר (דברים לב) 'יזבחו לשדים' והיו
מקריבין קרבניהם באיסור במה, ופורעניות באות עליהם, אמר הקב"ה
יהיו מקריבין לפני בכל עת קרבנותיהן באהל מועד והן נפרשים מעבודת
כוכבים והם ניצולים".

נביא מעט מדברי הנביאים והכתובים שהוכיחו את עם ישראל על כך
שהיה עובד עבודה זרה ומקריב את בניו למולך.

"ויזבחו את־בניהם, ואת־בנותיהם לשדים. וישפכו דם נקי, דם־בניהם
ובנותיהם – אשר זבחו, לעצבי כנעו; ותחנף הארץ, בדמים" (תהילים קו).

"ובנו במות התפת, אשר בגיא בן־הנם, לשרף את־בניהם ואת־בנותיהם,
באש – אשר לא צויתי, ולא עלתה על־לבי" (ירמיהו ז).

"שמעו־נא, את אשר־יהוה אמר: ו במה אקדם יהוה, אפף לאלהי מרום;
האקדמנו בעולות, בעגלים בני שנה. ז הירצה יהוה באלפי אילים, ברכבות
נחלי־שמן; האתן בכורי פשעי, פרי בטני חטאת נפשי. ח הגיד לה אדם,
מה־טוב; ומה־יהוה דורש ממך, כי אם־עשות משפט ואהבת חסד, והצנע
לכת, עם־אלהיך" (הנביא מיכה פרק ו).

הריטב"א – רבי יום טוב בן אברהם אשכנזי:

"הרחקת עבודה זרה, שהיא גדולה מאוד בעצמה, והיא גדולה מאוד ועצומה אצל המורה, כאשר גילה בכמה מקומות (ח"ג, כ"ט-ל). ולכן לדעתו נידחת שבת בקורבנות, ואף לפי טעמו ז"ל." כלומר, לאחר שה' "אימץ" את דרכם של ע"ז, הרי שבפרטי ההקרבה הוא שינה את הדברים מהקצה לקצה, כדי להשיג מטרה – להלחם בהרגלי הע"ז שהיו בישראל. נמצא, שלפרטי הדברים יש משמעות: **לדחות את עקבות הע"ז**" (ספר הזיכרון – להגנת מורה נבוכים מפני השגות הרמב"ן).

בספר העיקרים לרב אלבו אנו מוצאים שאלה שחכם מחכמי הנוצרים שאל את הרב בעניין הקורבנות ואת תשובת הרב: "הקשה אלי חכם מחכמי הנוצרים.. כי היא תצווה בהריגת הבעלי חיים ושרפת הבשר והחלב והזאת הדמים וזריקתן, שהן עבודות מזוהמות, מה שאין כן בתורת הנצרות כי עבודתם נקייה בלחם וביין.

ומה שאמר שהעבודות הם מזהמות משרפת הבשר והחלב והדם, הנה אם נאמר שלא נצטוו ישראל בקרבנות אלא על **הכוונה השנית** כדי להרחיקם מתקרובת ע"ז כמו שכתב הרמב"ם ז"ל, אין זו קושיא כלל כי לא הייתה הכוונה בקרבנות אלא לטהר כוונת הלב ולהרחיקם מתקרובת ע"א. אמר ירמיהו: 'כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים ביום הוציאי אותם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח. כי אם את הדבר הזה צויתי אותם לאמר שמעו בקולי'" (ספר העיקרים, מ"ג, כ"ה).

האלשיך – הקורבנות הם ציווי בדיעבד, לאחר העגל:

"בהר סיני, שהוא מקום קבלת התורה מפי עליון, ואז לא ציווה על הקרבנות. אך ביום צוותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם לה', היו במדבר סיני ולא בהר סיני! שהוא אחר שחטאו בעגל, ולא היו בהר רק במדבר, שם נצטוו על הקרבנות לתיקון אשמותם. אך לא בזמן הקדושה הגדולה, שהייתה בעמדם בהר סיני" (האלשיך, ויקרא ז).

החיד"א – רבינו חיים יוסף דוד אזולאי זלה"ה:

"כי בזה שאני מצוה קרבנות הדבר בנקל ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים וק"ל עכ"ד אבא מארי זלה"ה אמנם ראיתי למהרימ"ט בדרשותיו ריש פ' ויקרא שעמד על דברי הרמב"ם הנז' ופירש דבריו באופן אחר ע"ש ונהירנו' דבזהר הקדוש ובמדרש רבה מפורש בהדיא כדברי הרמב"ם על פי פשטן" (פני דוד ספר ויקרא פרשת אחרי מות קדושים).

רבי מאיר שמחה הכהן:

"הכונה, דידוע שעניני עבו"ז היה לההנות להצורות המשפיעים (לפי דמיונם) במסירות נפשם ובשרפת בניהם ובנותיהם, ובהתגודדות, ובשריטה, הכלל להרבות אכזריות ונקימה בנפש האדם, וכמו שאמר הנביא זובחי אדם עגלים ישקון, עד שהאיר הקב"ה באור תורתו, אשר צוה מצות לישראל לתועליותם ולשלמות המציאות, לא לשלמותו, כי אם צדקת מה תתן לו כו'. להורות, כי אין להשם תועליות בזבח ולא חפץ בקרבן, רק עשות חסד ולכת בדרכיו, ולכן לרצונכם תזבחו שיאמר רוצה אני, והשמרו בני, שלא להורות דבר אכזריות בזה, רק ושמרתם מצותי ועשיתם אותם כו' ולא תחללו את שם קדשי, ששמו הטוב מורה על היותו מהוה ומחיה העולמים ורוצה בקיומם ואינו חפץ בהשחתת בריותיו חלילה" (משך חכמה ספר ויקרא פרשת אמור).

רבי צדוק הכהן מלובלין:

"דענין הקורבנות הוא שמקבל התקרובת נהנה ממנו, וכל העבודה זרה אותו כח נהנה ומתגבר על ידי אותו קרבן, כמו אדם על ידי מאכל. ומתוך שידעו בעבודה זרה כן, היה חשקם וכוספם שיוכלו להנות כביכול להש"י, ועל זה נאמר 'למעשה ידך תכסוף', כמו שאמרו ז"ל (תנחומא תצווה ב). והש"י **הרשם בכך**, שיוכלו לעשות כן שיהיו **כמהנים אותו**. רק מי שצריך לכך באמת הוא נהנה בכך, אבל הש"י אין צריך לכך, **ולא תאמר אעשה רצונו כו' כבכל המצוות רק לרצונכם, כפי הרצון והחשק שלכם כך הוא הקרבן**" (צדקת הצדיק פסקה מב).

הראי"ה קוק: "וכיוון שאי אפשר שיהיה בזה רצון אנושי שלם (קרבנות מן החי), ודאי יהיה כח ביד בית דין הגדול להחליף את הקרבנות של הבהמות למנחות מן הצמחים, ועל זה נאמרה התעודה האחרונה 'וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים' דוקא מנחה ולא זבח. ועל זה נאמר בדברי חז"ל: כל הקרבנות בטלים ותודה אינה בטלה, מוסב על הלחם שהוא עיקר גדול בה" (נבוכי הדור פרק י').

הרב חיים הירשנזון: "אבל זה פשוט, שבימי דעה אלו לא יהיה בהם המושג לרצות פני אל ברבבות נחלי שמן".

בדברי האיגרת ששלח לראי"ה קוק כותב הרב:
"אבל הדעת וההכרה לא תשוב לחזרה ולא תלך לאחור, להשיב את האי-תרבות לתרבות" (שו"ת מלכי בקודש חלק א').

סיכום דבר

עבודת הקורבנות הייתה קשורה בנסיבות היסטוריות ומטרתה להרחיק את עם ישראל מעבודת האלילים.

ומצאתי עוד כמה היגדים מרבתינו ז"ל הקשורים לעניין האחרון – 'כפרת חטאי האדם באמצעות בעלי חיים' והבאתים בזה אחר זה כי קשורים אף הם וסמוכים לקורבנות:

שעיר לעזאזל – רשב"ם

הרשב"ם ידוע כפרשן פשוטו של מקרא, גם במקומות שדרשו את הפסוקים אחרת להלכה. הוא דן במעמד של שעיר לעזאזל וכך הוא מפרש את הפסוק בויקרא טז, י:

"לשלח אותו לעזאזל המדברה – לשלח אותו חי אל העזים אשר במדבר, כמו שמצינו בציפורי מצורע' ושלח את הצפור החיה על פני השדה' (ויקרא יד, ז) לטהרו מטומאתו. אף כאן לטהר את ישראל מעונתם משלחו אל המדבר והוא מקום מרעה הבהמות".

כלומר הכפרה היא דווקא לשחרר את השעיר חי אל שאר העזים, ולא להרוג אותו על הצוק.

כפרות – בהדפסה הראשונה של שולחן ערוך, אורח חיים, הייתה הכותרת של סימן תר"ה: "מנהג כפרות בערב יום כפור מנהג של שטות הוא". בהדפסות מאוחרות הסירו את המלים "מנהג של שטות הוא".

הרב חיים דוד הלוי, מחבר קיצור שולחן ערוך מקור חיים: "ולמה צריכים אנו דווקא בערב היום הקדוש, להתאכזר על בעלי חיים, ללא כל צורך ולטבוח בהם ללא רחמים, בשעה שאנו עומדים לבקש חיים על עצמנו מאת אלוקים חיים" (שו"ת עשה לך רב, כרך ג, עמוד סז).

"ורבים נזהרו מלשחוט (לא לשחוט) בראש השנה. מכל מקום יש בדבר צער לבהמה, ובימי הדין שאנו נסמכים על מידת הרחמים, לא נכון לצער כלל שום בריה" (שו"ת יהודה יעלה, למהר"י אסאד, ח"א או"ח סי' קסד ושו"ת הרב"ז שאפראן, ח"א סי' קטו).

"צוואת רבי יהודה החסיד שלא לגדל אפרוחים כלל, כי לא יוכל לעמוד על המשמר שלא יהיה להם צער וכן לא טוב לגבר לגדל עופות כי מזונותיהם עליו וקשה עונשם" (פלא יועץ, רבי אליעזר פאפו, ערך בעלי חיים).

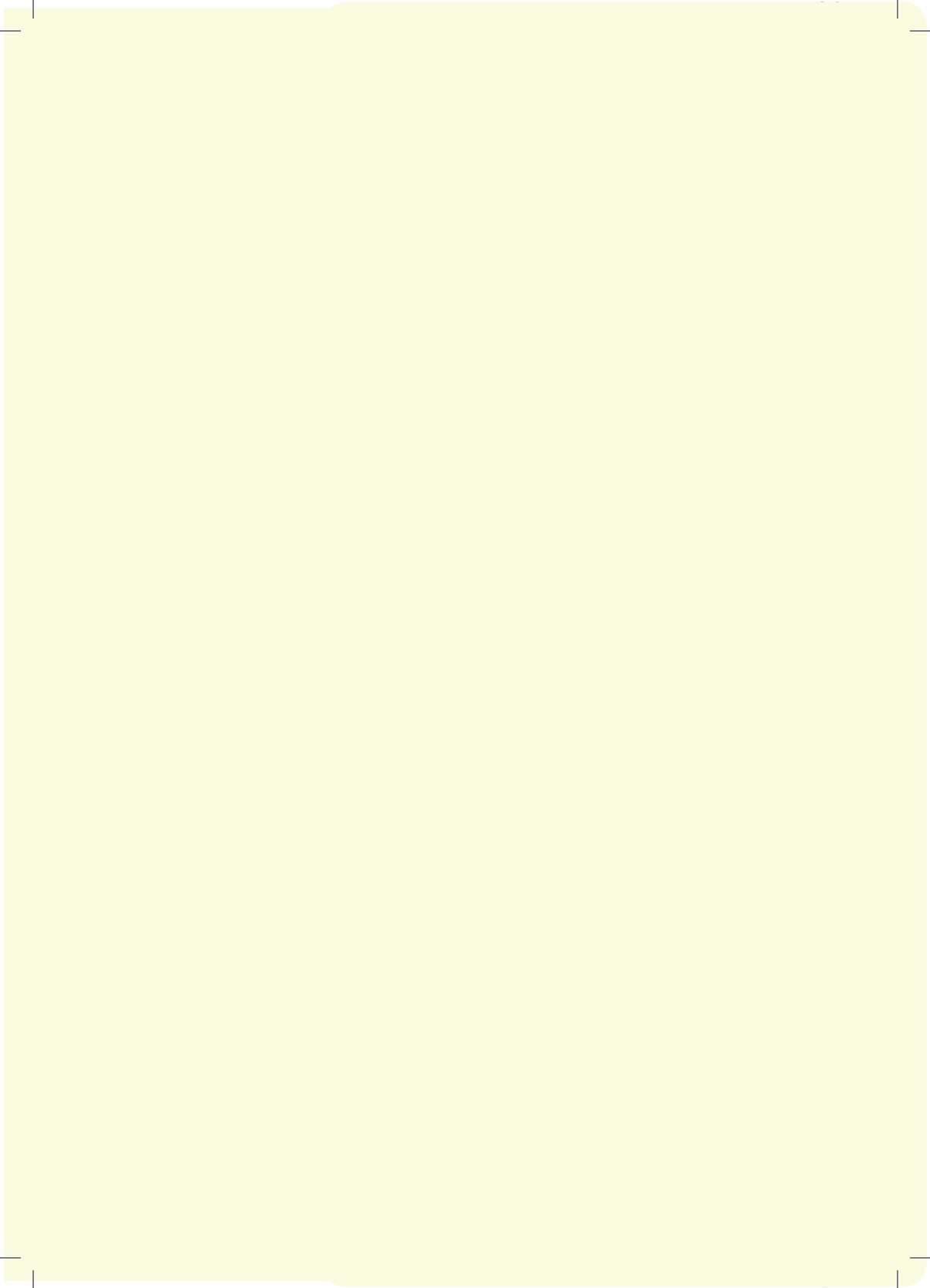
רבי נחמן מברסלב

מתוך ספר כוכבי אור לר' אברהם ב"ר נחמן מטולטשין

מפתח יד ר' נתן מטרוויצ'ע ז"ל

סה

ר' שמעון ז"ל רצה ללמד את עצמו שחיתות ושא לא יאמר ז"ל, השיב לו רבנו הקדוש שילמד את עצמו דאקטרייא [רפואה]. אמר לו ר' שמעון אתם רוצים שאהיה רוצח? השיב אדמו"ר ז"ל: וכי אין זה רציחה שלוקחין את התרנגול מגלגול של איש זקן, והוא תופס אותו בזקנו ושוחט? ומאז בטל מללמד להיות שוחט ובזק:

אין שמחה אלא בבשר

בפרק הבא לפנינו נביא את דברי חז"ל ורבותינו על עצם אכילת הבשר. נפתח תחילה באימרה שגויה השגורה בלשון בני האדם והיא:

"אין שמחה אלא בבשר ויין"

ואלו דברי המקור בתלמוד, הדין במה משמחים את האדם בחג:
"שנאמר 'ושמחת בחגך', במה משמחם? ביין.

רבי יהודה אומר: אנשים בראוי להם ונשים בראוי להן. אנשים בראוי להם – ביין, ונשים במאי? תני רב יוסף: בבבל – בבגדי צבעוניין, בארץ ישראל – בבגדי פשתן מגוהציין".

"תניא רבי יהודה בן בתירא אומר: בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר שנאמר 'וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלוהיך', ועכשיו שאין בית המקדש קיים, אין שמחה אלא ביין, שנאמר: ויין ישמח לבב אנוש" (תלמוד בבלי, פסחים ק"ט ע"א).

השמחה בבשר המובאת בשמו של רבי יהודה בן בתירא מתייחסת אך ורק לזמן הקרבת הקורבנות ולא לבשר תאוה, וכאשר בית המקדש אינו קיים אין שמחה אלא ביין.

בספרו 'שדי חמד' של רבי חיים חזקיהו מדיני, מובא בשם האר"י כי השמחה בבשר היא רק בבשר השלמים (בשר הקרבנות).

אנו מוצאים התייחסות הקושרת את אכילת הבשר בחורבן בית המקדש בתלמוד. "תניא אמר ר' ישמעאל בן אלישע: מיום שחרב בית המקדש, דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לאכול בשר ולא לשתות יין, אלא אין גוזרין גזרה על הצבור אלא אם כן רוב צבור יכולין לעמוד בה" (בבא בתרא ס' ע"ב).

שולחן ערוך – מרן ר' יוסף קארו

"ירבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכלתו" (סימן רנ)

השכל וההיגיון מורים שלא כל דברי הפוסקים מכוונים לרצוי בכוונה הראשונה בהכרח כי אם "למצוי" ולכוונה השנייה, הווי אומר מאחר והאדם כבר אוכל בשר במשך ימות השבוע אז לכבוד שבת "ירבה" בכדי לכבד את השבת ולבדלה משאר ימות החול.

שכן לא כל הלכה היא "מצווה" או "חובה" אלא הנהגה ומאחר ואין גזרין גזרה על הציבור אלא אם כן רוב ציבור יכול לעמוד בה, ונהיר לנו שרוב ציבור אוכל בשר אזי לכבוד שבת יעשה "הבדלה" מימות החול ולכן כתב מרן "ירבה".

מאוחר יותר בערך כשני עשורים לאחר שנכתבה הלכה זו בשולחן ערוך כותב רבי יוסף קארו בספרו מגיד משרים את אשר הוכיחו המלאך:

"מה שהלכת אתמול לבקש בשר, ואבדת חצי היום ולא יכולת למצוא ואף תרנגולים שבאו לידך לא אסתייעא מלתא, הכל מאתי היה להודיעך שהבשר והיין שהם משכן היצר הרע אין לרדוף אחריהם כי בזולתם יחיה האדם. **כי הלא בזולת בשר כבדת את השבת לכן חדל לך מההרהורין כי אם בתורת ה' כל היום**".

"מדברים אלו אנו למדים שמרן כיבד את השבת בלא אכילת בשר, והיינו דס"ל דאכילת בשר בשבת אינה חובה ואע"פ שפסק בשו"ע סי' ר"נ סעי' ב': "ירבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכלתו", ס"ל דאין זה חובה. דברי המגיד נידונו בשו"ת לב חיים לר"ח פאלג'י באזמיר תקפ"ג ח"ב סימן ק"ץ" (הרב יהודה לייב קלירס).

עוד כתב במגיד: הא רזא דבשר תאוה משום דכד ישראל שלימי לא אכלי בשרא וכדאיתא בספר הזוהר: "ועל זה הצטער משה כאשר שאלו ישראל בשר ואם היה משה רבנו עליו השלום נכנס עמהם לארץ ישראל לא היו אוכלים בשר" (מגיד משרים למרן ר' יוסף קארו).

כתב רבינו יונה שהתנא לא נקט "חייב לאכול", כי אכילת בשר ויין בשבת אינה מצוה אלא רשות" (מסכת ברכות – דף יח עמ' א).

רמב"ם הלכות יום טוב פרק ו הלכה יח: "והאנשים אוכלין בשר ושותין יין שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין"

עיין בב"י (או"ח סי' תקכ"ט) שחולק על הרמב"ם דאין חיוב לאכול בשר בזה"ז לקיים מצות שמחה שהרי איתא בגמ' דסגי בשתיית יין לחוד ולא בעי אכילת בשר ג"כ. וביאר הגרי"ד בדעת הרמב"ם דא"א לומר דמצות שמחה בזה"ז מוגבלת למעשה של אכילת בשר ושתית יין אלא היא הוי קיום שבלב שיכול לקיימו ע"י כל מה דמשמחי.

אלא שכוונת הרמב"ם לומר, שלעיתים השמחה היא ביין ולעיתים [בזמן בית המקדש] היא בבשר כשם שהסביר בעל מרכבת המשנה (אלפנדארי) הלכות יום טוב פרק ו הלכה יח:

שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין - "אלא ודאי שמ"ש אין שמחה אלא בבשר כלומר אין שמחה האמורה בתורה אלא בשר זבח השלמים שכן כתוב וזבח שלמים ואכלת שם ושמחת אבל יין נמי משמח ובזמן הזה אין שמחה אלא ביין אבל מ"מ בשר נמי משמח אבל העיקר הוא היין לזה כתב ואנשים אוכלין בשר ושותין יין שאין שמחה אלא בבשר כלומר יש זמן שאין שמחה אלא בבשר והיינו בזמן המקדש שהיה בשר זבח השלמים ואין שמחה אלא ביין בזמן הזה".

הרב חיים חזקיהו מדיני:

"בערך אכילת בשר. כמה גדולים התירו לאכול בשר בזמן הזה בדיעבד, כתב מרן החבי"ב (רבי חיים בנבנישתי) בספר "כנסת הגדולה" על ארבעה טורים (יורה-דעה סימן כ"ח), בשם הרש"ל (רבי שלמה לוריא) ז"ל שבימינו אנו סומכים בדיעבד על רבינו ניסים כדי לאכול בשר לחיזוק הגוף".

"ומרן החיד"א כתב בספרו "חיים שאל" סימן נ"ס, פרק ז באות ו, שגם בנוגע להיתר **בדיעבד** ראוי שלא לאכול בשר ושדבר זה מועיל לכפרת עוונותיו של אדם ובראשית חכמה האריך שלא לאכל שום בעל חי".

וכן כתב: "אבל אשרי מי שיוכל למנוע עצמו". והוסיף בשם האריז"ל שאמר כי אשרי מי שאפשר לו לפרוש כל השבוע מבשר ויין, ובשבת **רשות היא ולא חובה**.

"ועיין עוד בכרם שלמה על יו"ד סי' א' שהאריך להביא **שאין חובה לאדם לאכול בשר ויין אפי' בשבת ויו"ט**".

"ובענין סוד הדבר כתב הרמ"ק – בעניין גלגול נפש הבהמה הטהורה. ובעל נפש יתרחק מבשרה שאפשר שע"י בשרה יתרכב בו הרשע שהוא ופעמים שהוא מלפתו עד מות ולפי זה **אין לאכול בשר כי אם למי שנגלה אליו סוד ה' ממי שאין בה מגולגל מחמת עון וזה היא הזהרת הרב האריז"ל**" (שדי חמד חלק ראשון אסיפת דינים מערכת אכילה).

רבי חיים וויטל:

"ומורי האריז"ל הזהרני במאד מאד שלא אשחוט כלל ועיקר, והזהרני גם כן שלא להמית שום בריה..ומורי האר"י ז"ל לא היה הורג שום ברייה גם לא פרעושים וכינים ושום רמש חי כלל ועיקר" (שער הגלגולים הקדמה ל"ח).

האדמו"ר רבי מנחם מנדל מקוצק:

"אמאי אינו רשאי לאכול בשר מר"ח מנחם אב עד תשעה באב, הלא כל השנה אינו רשאי לאכול בשר" (אמת ואמונה אות שלו).

יחסה של התורה לאכילת בשר

בראשית הרצון הראשון:

"וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב זֶרַע זֶרַע אֲשֶׁר עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וְאֵת כָּל הָעֵץ אֲשֶׁר בּוֹ פֵרִי עֵץ זֶרַע זֶרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה וְלֹכֵל חַיַּת הָאָרֶץ וְלֹכֵל עוֹף הַשָּׁמַיִם וְלֹכֵל רֹמֵשׁ עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֵת כָּל יֶרֶק עֹשֶׂב לְאָכְלָה; וַיְהִי כֵן" (בראשית א, כט-ל).

רש"י: "לא הרשה לאדם ולאשתו להמית בריה ולאכול בשר, אך כל ירק עשב, יאכלו יחד כולם".

רמב"ן: "אך הבשר לא הורשו בו עד בני נח כדעת רבותינו. והוא פשוטו של מקרא. והיה זה מפני שבעלי נפש התנועה יש להם קצת מעלה בנפשם, ונדמו בה לבעלי הנפש המשכלת ויש להם בחירה בטובתם ומזונם ויברחו מן הצער והמיתה".

ספר העיקרים (טעם איסור האדם הראשון):

רבי יוסף אלבו: "מלבד מה שיש בהריגת בעלי חיים אכזריות חמה, ושטף אף, ולימוד תכונה רעה אל האדם לשפוך דם חנם, עוד יוליד אכילת בשר קצת בעלי חיים עובי ועכירות ואטימות בנפש ובעבור זה, אף על פי שבשר קצת הבעלי חיים מזון טוב ונאות אל האדם, רצה השם להסיר ממנו הטוב המועט הזה שיש באכילת הבשר, בעבור הרע וההיזק המרובה שאפשר שימשך מזה אליו ולכן אסר אכילת בעלי חיים לאדם" (מאמר שלישי, פרק ט"ו).

ספר ויקרא איסור השחיטה מחוץ למשכן:

"אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ כֶּשֶׁב אוֹ עֵז בַּמִּחֲנֶה; אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט מִחוּץ לַמִּחֲנֶה. וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, לֹא הֵבִיאוּ, לְהִקְרִיב קָרְבָּן לַיהוָה, לִפְנֵי מִשְׁכַּן יְהוָה דָּם יִחָשֵׁב לְאִישׁ הַהוּא, דָּם שֶׁפָּךְ, וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא, מִקֶּרֶב עַמּוֹ" (ויקרא י"ז).

הותרה אכילת הבהמה רק בזמן הקרבת הקורבן במשכן. אם שחט שלא לצורך הקורבן ולא הביאו להקריב קורבן לה' במשכן: "דָּם יִחָשֵׁב לְאִישׁ הַהוּא, דָּם שֶׁפָּךְ", ומתחייב כרת.

כפי הנראה בחוש מפסוקי התורה זה פשט גמור אך יש בה מחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא, ועל פי פשוטו של פסוק פסק הרמב"ן כרבי ישמעאל שאיסור כרת היה לשחוט בהמה לאכילה שלא לצורך קורבן במשכן. כי לא הותר לישראל בשר תאוה לפני כניסתם לארץ. כך פרשו הרמב"ן, הגר"א, ספורנו, אור החיים ועוד.

ספר במדבר פרק יא:

"וְהָאֶסְפָּסָף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ, הִתְאָוִי תַאֲוָה; וַיֵּשְׁבוּ וַיִּכְפוּ, גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיֹּאמְרוּ, מִי יֵאָכְלֵנוּ בָּשָׂר.

לֹא יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּן, וְלֹא יוֹמִים; וְלֹא חֲמִשָּׁה יָמִים, וְלֹא עֶשְׂרֵה יָמִים, וְלֹא, עֶשְׂרִים יוֹם. עַד חֹדֶשׁ יָמִים, עַד אֲשֶׁר־יֵצֵא מֵאִפְכָּם, וְהָיָה לָכֶם, לְזֵרָא: יַעֲזוּ, בִּי־מֵאִסְתֶּם אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם.

הַבָּשָׂר, עוֹדְנוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם – טָרֶם, יִכְרֹת; וְאִף יְהוָה, תִּרְהַ בָּעֵם, וַיִּף יְהוָה בָּעֵם, מִכָּה רַבָּה מְאֹד. וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא, קְבֵרוֹת הַתַּאֲוָה."

הרב אברבנאל בפירושו להורדת המן במדבר (שמות טז):

"אמר הקב"ה למשה: הנה עניין הבשר אינו מזון הכרחי והוא שאלת זוללות ומלוי מעיים ותאוה גוברת, הנה מפני זה לא אמר הקב"ה למשה שייתן לישראל בשר, כי אם לחם, שהוא מזון נאות והכרחי למזג האדם וזה הוא 'הנני ממטיר לכם לחם מן השמים'".

ספר דברים פרק יב:

"כ פִּי־יִרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ, כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לְךָ, וְאָמַרְתָּ אֲכַלָּה בָשָׂר, כִּי־תֵאָוֶה נִפְשֶׁךָ לֶאֱכֹל בָּשָׂר־בְּכָל־אֹת נִפְשֶׁךָ, תֹאכַל בָּשָׂר.

כא פִּי־יִרְחַק מִמָּדָה הַמָּקוֹם, אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוּם שְׁמוֹ שָׁם, וְזִבְחָתָּ מִבֶּקְרֶךָ וּמִצִּאֲנָנְךָ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לְךָ, כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ וְאָכַלְתָּ, בִּשְׂעָרֶיךָ, בְּכָל־אֹת נִפְשֶׁךָ.

כב אַךְ, כַּאֲשֶׁר יֵאָכַל אֶת־הַצִּבִּי וְאֶת־הָאֵיל – כֵּן, תֹאכְלֶנּוּ:".

חולין פד, א: "למדה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר אלא בהזמנה הזאת (אשר יצוד)..למדה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר אלא לתאבון (בהתגברות התאוה)".

"יכול יקח אדם בשר מן השוק ויאכל – ת"ל וזבחת מבקרך ומצאנך, הא אין אדם אוכל בשר עד שיהיו לו בקר וצאן. יכול יזבח כל צאנו וכל בקרו – ת"ל מבקרך, ולא כל בקרך ולא כל צאנך".

קדושין כב: "לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע, כי מוטב שיאכלו ישראל בשר תמותות שחוטות ואל יאכלו בשר תמותות נבלות".

בעל הטורים: "תאכל בשר. וסמך ליה כי ירחק לומר שיתרחק האדם מלאכול בשר".

שפתי כהן על התורה:

"למדה תורה שלא יאכל בשר אלא אחר הרחבה ואחר אמירה, זהו 'ואמרת אוכלה בשר' ואחר תאוה זהו 'כי תאוה נפשך'. ועם כל זה לא התיר לו אכילת הבשר עד שגברה עליו התאוה ביותר, זהו 'בכל אות נפשך תאכל בשר'. לא טוב אתה מאדם הראשון שלא אכל בשר כל ימיו".

הראי"ה קוק: "ואמרת אכלה בשר כי תאווה נפשך לאכל בשר בכל אות נפשך תאכל בשר" (דב' יב:כ). **יש כאן געזרת חכם נסתרת** והערה גבולית... שזהו כמפורש שבבא התור של המצב המוסרי האנושי לשקץ בשר בעלי חיים מפני הגועל המוסרי שיש בו, הלא אז לא תאווה נפשך לאכול בשר ולא תאכל שהרי דברי תורה נדרשים מכלל לאו הן ומכלל הן לאו".

"כיסוי דם החיה והעוף היא כמו מחאה אלהית, לעומת ההיתר התלוי ביסודו במצב הנפש המקולקלת של האדם" כי יצר לב האדם רע מנעוריו" (בראשית ח, כ"א) **ונפשו זאת אומרת אוכלת בשר כי תאווה לאכל בשר** (דברים יב, כא), **וגם אוכלת בשר בכל אוות נפשה, באין שום רעיון של התנגדות פנימית, מצד רגש הטוב והצדק**, אמרה תורה: כסה הדם, הסתר בושתיך ורפיון מוסריותך, להשכיל ולחוש יפה שאין ראוי לטול חיה של כל נפש חיה ומרגשת מפני צרכו ותאוותו. אמנם הפעולות האלהיות, המצות, תעשינה דרכן לעשות את ההכנה המוסרית שתוכל לצאת אל הפועל בבא עתה..." (חזון הצמחונות והשלום).

דברים פרק יב, פרוש בעל הכלי יקר:

"וזה יביאך לידי הסרת מסווה הבושה מעל פניך עד שתאמר בפה מלא אוכלה בשר ודומה זה קצת לפריקת עול מלכות שמים.

...ע"כ כל היום תתאווה תאווה גם בוש לא תבוש מלומר אכלה בשר, הנני מתיר לך הדבר לא בכל עת כי אם לפרקים בעת התגברות התאוה וז"ש 'אך כאשר יאכל את הצבי ואת האיל כן תאכלנו'. וכמו שנאמר 'כי יצוד ציד חיה או עוף' (ויקרא יח, יג).

ואמרו חז"ל (חולין פד) 'למדך תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר כי אם בהזמנה הזאת'.

ביאור הדבר הוא, שאם ירגיל האדם את עצמו לאכול מן הבהמות המצוין אתו בבית שור או כשב או עז אז כל היום יתאווה תאוה וירגיל עצמו באכילתו דבר יום ביומו,

אבל אם לא יאכל עד אשר יצוד ביערות ובמדברות ציד חיה או עוף שיש לו סכנה וטורח גדול לצודם אז תשקוט תאוותו כי אין האכילה שווה בגודל הצער והטורח, לכך נאמר 'אך כאשר יאכל את הצבי ואת האיל כן תאכלנו'.

ר"ל אך בתנאי זה **שלא יהיה מורגל בו** ויאכלו כאשר יאכל את הצבי ואת האיל שמסתמא אינו מורגל בהם כי חיות הנה והם מחוסרי צידה ומחמת **הטורח הוא ממעט באכילתם** כך יאכל אפילו סתם בשר".

האיסור וההיתר לאכילת בשר בתורה:

- ◊ בראשית א: הרצון הראשון אכילה מן הצומח – **אסור**
- ◊ לאחר המבול כאשר חטאו והשחית כל בשר דרכו על הארץ הותר הבשר (נראה בהמשך) – **היתר בזוי**
- ◊ לאחר יציאת מצרים הותרה אכילת הבשר רק במשכן לאחר הקרבת הקורבן, ולא מחוצה לו – **אסור**
- ◊ בזמן הכניסה לארץ ישראל הותרה אכילת הבשר גם מחוץ למקדש בדיעבד ובדוחק ובתנאי "כצבי וכאיל" לעתים רחוקות ושלא יהיה מורגל בכך – **היתר בזוי**

ר' יוסף אלבו מבאר את ההיתר הבזוי שניתן **בדיעבד** לאכילת בשר: "וכשנתנה תורה לישראל... ואפילו מה שהתיר להם... **שלא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע כמו שהתירה להם יפת תואר ועל זה הדרך**" (ספר העיקרים, מאמר שלישי פרק טו).

ואם השתמש האדם בהיתר בזוי זה של אשת יפת תואר ולקח אישה משדה הקרב. רש"י: "לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע שאם אין הקב"ה מתירה ישאנה באיסור אבל אם נשאה סופו להיות שונאה וסופו להוליד ממנה בן סורר ומורה" ואף הוא נידון בבשר: "מאימתי חייב משיאכל תרטימר בשר וישתה חצי לוג יין האיטלקי" (סנהדרין ע, א).

ההתדרדרות לתאוות אכילת בשר

"היה זה לפי שאדם היה בגן עדן מקום העצים והפירות היותר נבחרים שאפשר, כמו שאמר 'ויצמח ה' אילוקים מן האדמה כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל', ונאמר לו 'מכל עץ הגן אכול תאכל'. אבל נח ובניו כשיצאו מן התיבה לא היה להם לאכול לא עשב הארץ ולא עץ פרי. ואם היו מייחלים לאכול עד שיזרעו שדות ויטעו כרמים ימותו ברעב, ולכן התיר להם אכילת הבשר" (הרב אברבנאל בפירושו לבראשית ט, א).

"והיותר נכון אצלי בדרוש הזה הוא **שנאסר הבשר לאדם מפני שלמותו, והותר לנח ובניו מפני רשעת טבעם**".

"וביאור זה הוא כי הזנת האדם בצמחים היא טובה ונאותה מאוד..אמנם מזון הבשר הוא בהפך כל זה כי הוא מוליד דם רותח אדומיים, נוטה ומוכן לאכזריות וחמה והתגברות בזדון, והוא מוכן להתעפש ומביא מהרה אל המוות, מלבד מה שאמרו בהריגת בעלי חיים למוד האכזריות ושפיכות דם חינם.

וברצות ה' לישר דרכי אדם הראשון להדריכו במעגלי צדק והגעתו לשלמותו ציוה עליו שיתפרנס מהצמחים היותר שלמים.

וכאשר החל האדם לרוב והרעו מאבותם והשחית כל בשר את דרכו, אע"פ שהיה ניזון מן הצמחים ולא מן הבשר, עד שנתחייבו כליה בימי דור המבול, ראה ה' יתברך שלא הייתה ההנהגה הטובה אשר נתן לאדם מועילה בהם כפי תכונתם, ולכן התיר הבשר לנח ולזרעו.

כאומר: אכלו מה שתרצו בן מן הצמחים בן מן הבשר, 'כירק עשב נתתי לכם את כל', לפי שכבר אין תקנה ברוע תכונתכם שתתוקן ע"י ההנהגה כי אם ע"י עונש". עד כאן לשון הרב (הרב אברבנאל בפירושו לדברים יד).

"וַאֲךָ אֶת-דַּמְכֶם לְנַפְשֵׁיכֶם אֶדְרֹשׁ" (בראשית ט, ה)

"ואריה כבקר יאכל תבן – כי אכילת הבשר תוליד בבעלי חיים אכזריות ותכונה רעה. וכן כאשר נתן ה' לנח רשות לאכל בשר, **אמר מיד, 'וַאֲךָ אֶת-דַּמְכֶם לְנַפְשֵׁיכֶם אֶדְרֹשׁ'**. מפני האכזריות והזדון שתוליד אכילתם".

"כשנתן הקדוש ברוך הוא רשות לנח ולבניו לאכול בשר אמר אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש מפני שחשש שמפאת האכזריות והזדון אשר יתילד בהם מאכילת הבשר יהרגו איש לאחיו" (הרב אברבנאל בפירושו לישעיהו יא).

המלבי"ם: "וכבר בארו החוקרים שהאדם משורש יצירתו לא נברא לחיות מן הבשר, שכן נראה מבריאת השנים והמלתעות שלו, והחיות הנוחות בטבעם הם החיים מן הצמחים, וכן עמים רבים בהודו החיים מן הפירות נוחים בטבעם יותר" (בראשית א, כט).

"התיר להם לאכול בשר שלא יהרגו האחים זה את זה" (פירוש לבראשית, ט, ב).

הגרי"ד סולובייצ'יק: "יש אי רצון ברור כמעט היעדר רצון מצד התורה להעניק לאדם את הפריבילגיה לצרוך בשר, התורה מסתכלת על האדם כאוכל בע"ח באי אמון.

יש נטיות צמחוניות החלטיות בתנ"ך. זה נשמע במבט ראשון קצת אבסורדי, אף על פי כן אם נתעלם מדעות קונבנציונליות וננסה לחדור לתשתית של הפילוסופיה ההלכתית נגלה רעיונות כאלו.

באופן פרדוקסלי האדם גבר על עצמו, יצר דרישה חדשה, אשר על פי זכות לא שייך לו, על חיים אשר שווים לשלון, על בשר אשר לא שונה משלון, והוא הצליח. ה', לכאורה, ויתר והתפשר עם האדם.

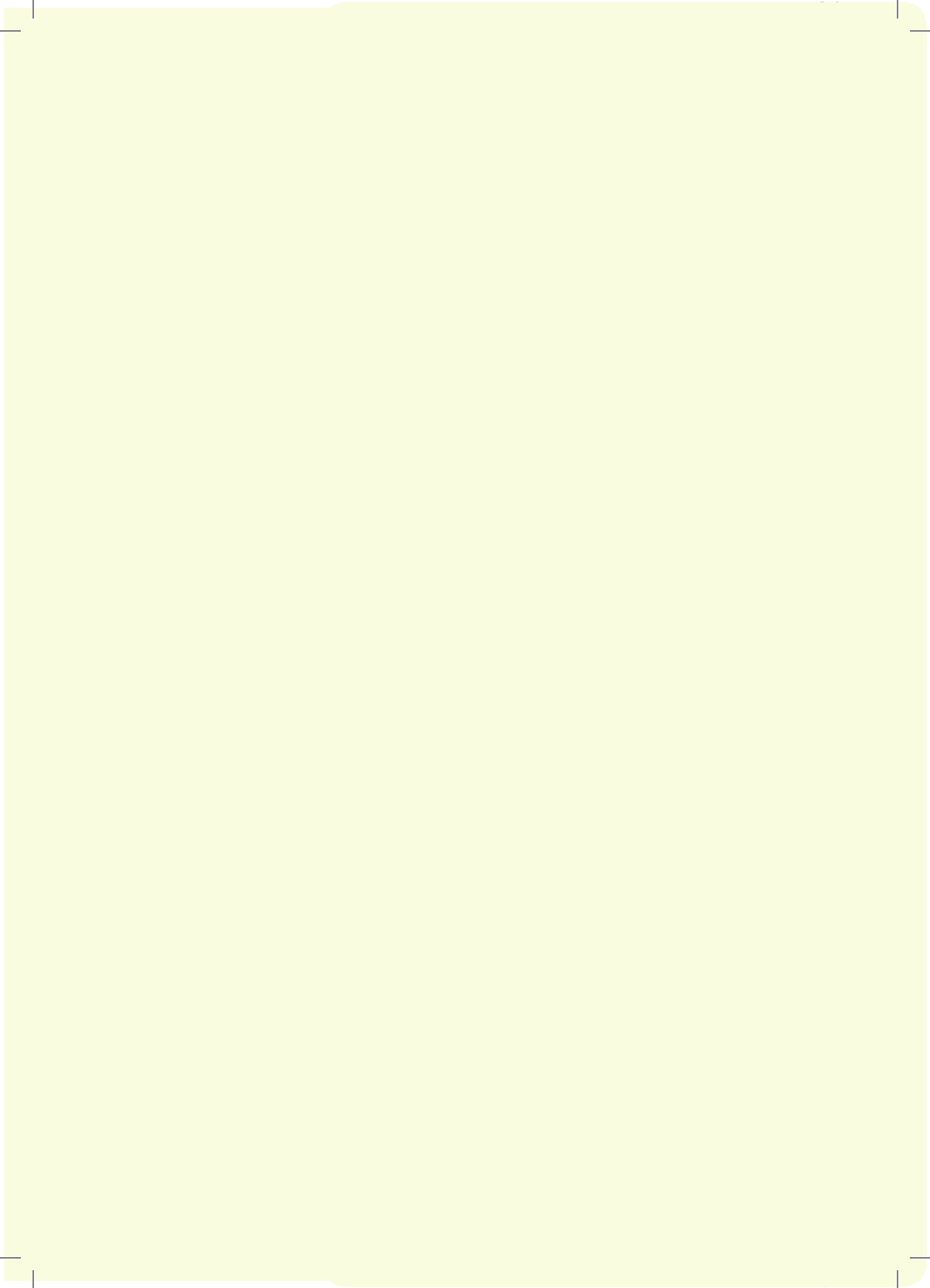
האם התורה שמחה על השינוי הזה בבראשית ט' כשהתירה את אכילת הבשר איכשהו באופן אינטואיטיבי מרגישים תו שתיקה טרגית שמתפשט בפרק כולו. התורה נאלצה להודות בתבוסה לטבע האנושי שהושחת ע"י האדם עצמו ומכורח המציאות מאשרת את השינוי הרדיקלי בו.

לקיחת חיים הפכה לטבעית לאדם. מיידית התורה התחילה להסדיר (רגולציה) את ה"רצח" של חיים אחרים, להגביל את הפרקטיקה ע"י סיבוכ התהליך.

חז"ל ניסחו את המגמה הזאת בפתגם הידוע הבא: לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע, כי מוטב שיאכלו ישראל בשר תמותות שחוטות ואל יאכלו בשר תמותות נבלות" (קדושין כ"ב).

(בספרו אשר תורגם מאנגלית

(The emergence of ethical man – man as carnivorous being

תכליתם של בעלי החיים

במשפט העברי לא רק בני אדם עומדים לדין ונענשים, אלא גם בעלי החיים, אנו רואים בדברי חז"ל השקפה על אחריותם של בעלי החיים. התלמוד במסכת סנהדרין מורה על הצורך בבית דין של עשרים ושלושה שופטים (סנהדרין קטנה) בכדי להוציא להורג בעל חיים על מנת להוציא דין צדק, דהיינו, להבטיח כי בעל החיים האשם, ולא בעל חיים אחר שהוא חף מפשע, יוצא להורג.

הרמב"ם:

"אין דנין דיני נפשות בפחות מעשרים ושלושה שהן סנדרי קטנה, בין דיני נפשות אדם בין דיני נפשות בהמה; לפיכך אין דנין שור הנסקל, ולא בהמה הנרבעת או הרובעת, אלא בבית דין של עשרים ושלושה. אפילו ארי ודוב ונמר וברדלס, שהן תרבות ויש להן בעלים, שהמיתו – מיתתן בעשרים ושלושה. אבל נחש שהמית, אחד הורג אותו" (הלכות סנהדרין פרק ה' הלכה ג').

"וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל חיה" (בראשית א כח):

"אין ספק לכל איש משכיל והוגה דעות, שהרדיה האמורה בתורה "וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובבהמה ובכל הארץ ובכל הרמש הרומש על הארץ" (בראשית א, כח) איננה מכוונת לרדיה של מושל עריץ המתעמר בעמו ועבדיו רק להפיק חפצו הפרטי ושרירות לבו; חלילה לחק עבדות מכוער כזה שיהיה חתום בחותם נצחי בעולמו של ד', הטוב לכל ורחמיו על כל מעשיו (תהלים קמה, ט), שאמר "עולם חסד יבנה" (תהלים פט, גת). (הראי"ה קוק, חזון הצמחונות והשלום)

כתב בספר חסידים: "כל מעשה גרמות שאדם גורם צער לחבירו נענש ואף אם יעשה צער על חנם לבהמה כגון שמשים עליה משאוי יותר מאשר יכולה לשאת ואינה יכולה ללכת ומכה אותה עתיד ליתן את הדין, שהרי צער בע"ח דאורייתא. כתיב בענין בלעם (במדבר כ"ב ל"ב) על מה הכית [את] אתונך וכנגד שאמר לו יש חרב בידי כי עתה הרגתיך לכן נהרג בחרב. והוזהר שהרי בבני נח לא מצינו ורדו, לאדם שלא הותר לו בשר תאוה נתנה לו רדייה אבל לבני נח שהתיר להם בשר תאוה לא נתנה לו רדייה... הרי סימן זה מסור בידך כל זמן שאתה רחמן ירחמו עליך". (ספר חסידים סימן קל"ח)

התייחסות מפורשת למושג תכלית וליעוד הנמצאים בעולמנו אנו מוצאים בדברי הרמב"ם ואביא אותם בשלמותם.

הרמב"ם:

"הדעה הנכונה בהתאם ל־אמונות התורה, היא "שאין להאמין" שכל הנמצאים הם בשביל מציאות האדם, אלא אף שאר הנמצאים מכוונים לעצמם ולא בשביל דבר אחר..בכל נמצא הוא התכוון לעצמותו של אותו נמצא. כל פֿעֿל ה' למענהו (משלי טז, ד).

...כאשר תתבונן באותו ספר המנחה את כל המבקש הנחיה אל האמת והנקרא לפיכך תורה, יתברר לך עניין זה אשר אנו חגים סביבו מתחילת מעשה בראשית ועד סופו, והוא שלא נאמר במפורש על דבר מהם שהוא בשביל דבר אחר.

...אל יטעה אותך דברו על אודות הכוכבים: להאיר על הארץ ולמשל ביום ובלילה ותסבור שמשמעותו: כדי שיעשו זאת. אלא זאת היא הודעה על טבעם שהוא תִּפְּץ לברוא אותם כך, כלומר, מאירים ומנהיגים, כמו שאמר על אדם: ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל חיה הרמשת על הארץ. שאין משמעותו שהוא נברא לשם זה, אלא זאת הודעה על טבעו שבו הוא יתעלה טִבֵּע אותו.

...אחד מתושבי העיר, למשל, סובר שתכליתו של המלך לשמור על ביתו בלילה מפני הגזלנים. וזה נכון מבחינת־מה, כי כאשר נשמר ביתו ותועלת זאת באה לו מן המלך, נעשה הדבר דומה לכך שתכליתו של המלך לשמור את ביתו של זה.

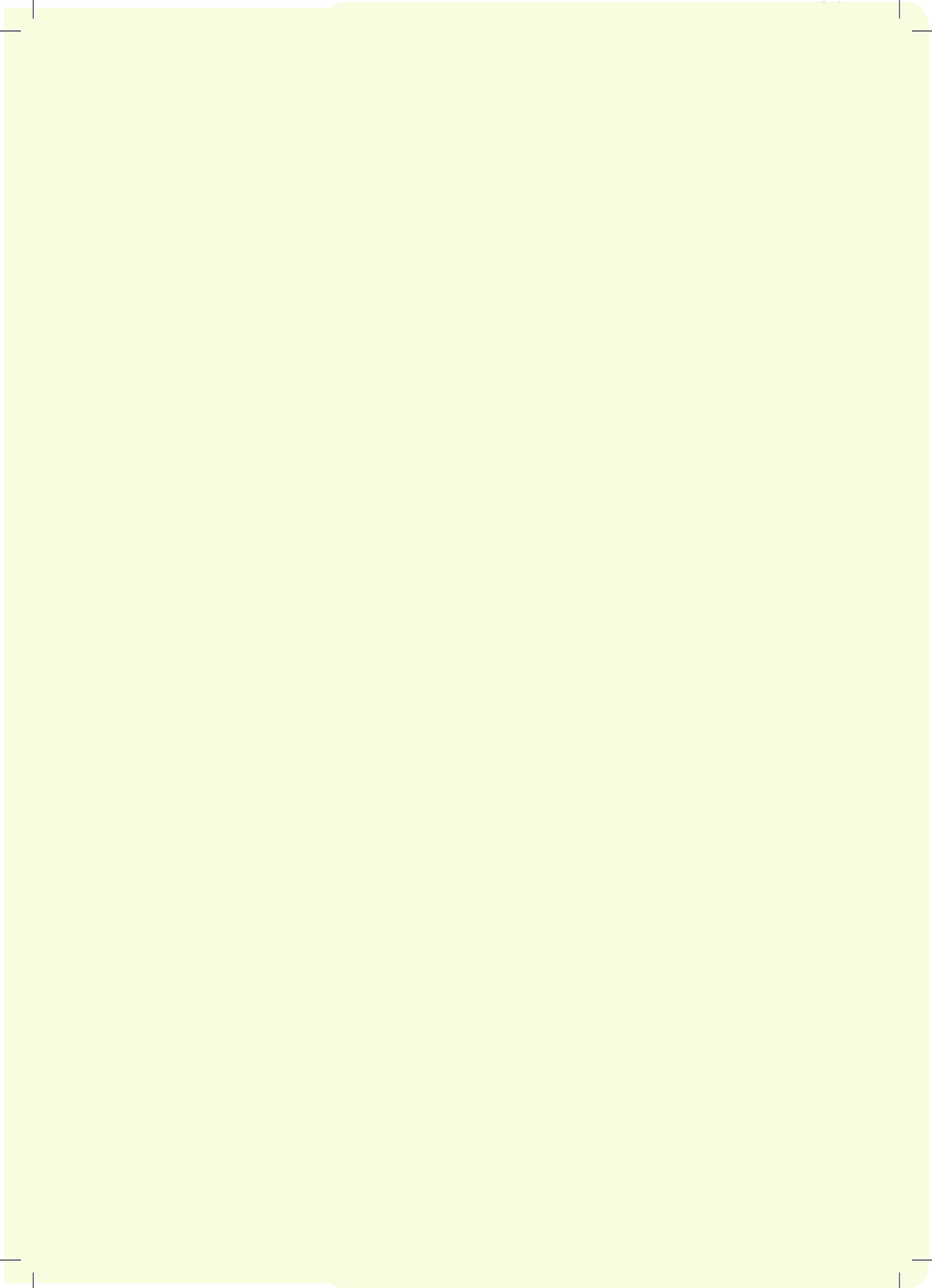
על־פי עניין זה עלינו לפרש כל כתוב שאנו מוצאים שפשוטו מורה שדבר נעלה נעשה למען דבר נמוך ממנו, שפירושו שזה מתחייב מטבעו, ולקבל על עצמנו את האמונה שכל המציאות הזאת היא בכוונתו, יתעלה, בהתאם לרצונו, ולא נבקש לזאת עילה או תכלית אחרת כלל.

כשם שאין אנו מבקשים תכלית למציאותו, יתעלה, כן לא נבקש תכלית לרצונו שעל־פיו נוצר כל מה שנוצר וייווצר כפי שהוא.

...כי כאשר אדם יודע את עצמו ואינו טועה בו, ומבין כל נמצא בהתאם לו, הוא נרגע ומחשבותיו אינן משתבשות לבקש תכלית למה שאין לו אותה תכלית, או לבקש תכלית למה שאין לו תכלית אלא מציאותו התלויה בהפץ האלוהי, ואם תרצה תאמר: בחוכמה האלוהית".

(מורה נבוכים חלק שלישי פרק י"ג)

סוף דבר

נסכם עד כה

- ◊ למדנו שהרצון והכוונה הראשונה בתורה היא אכילה מן הצומח.
- ◊ למדנו שלא נוח לתורה כלל עם אכילת בשר ומה שהותר הוא לאדם המקולקל ובדיעבד כגון ההיתר של "אשת יפת תואר".
- ◊ למדנו שאין מקור לשמחה בבשר אלא בזמן הקרבת הקרבנות בבית המקדש.
- ◊ למדנו שמטרת עבודת הקורבנות הייתה בכדי להרחיק את עם ישראל מעבודת האילים.
- ◊ הבאנו את דברי חז"ל ראשונים ואחרונים בגנות האכילה מן החי ובשבח האכילה מן הצומח.
- ◊ למדנו שחלב, ביצים, בשר, וכל כיוצא באלו הבאים מן התעשייה מגיעים אלינו תוך כדי איסורים חמורים וחל עליהם דין של איסור רכישה.

סמא דחיי

בבואי לבחון דרך לימוד האם דרשתי נכון את התורה, כשם שהתורה אומרת "ודרשת וחקרת ושאלת היטב והנה אמת נכון הדבר" (דברים יג, טו), אני נסמך על דברי חז"ל האם דרשתי את התורה לחיים או למיתה.

◇ "תנו רבנן ושמתם סם תם נמשלה תורה כסם חיים" (בבלי קידושין ל ע"ב).

◇ "מרבה בשר מרבה רימה...מרבה תורה מרבה חיים" (מסכת אבות ב, ז).

◇ "אמר רבי יהושע בן לוי מאי דכתיב וזאת התורה אשר שם משה, **זכה**

נעשית לו סם חיים, לא זכה נעשית לו סם מיתה" (בבלי יומא עב ע"ב).

◇ "אמר רב חננאל בר פפא: אף דברי תורה יש במ להמית ולהחיות היינו

דאמר רבא: **למיימינין בה סמא דחיי**, למשמאילים בה סמא דמותא"

(בבלי שבת פח ע"ב).

נמצא שכל דברי התורה המובאים בספר זה דורשים לחיים ולא למיתה לפיכך אני סמוך ובטוח שדרשתי את התורה בפנים האמתיות שבה.

סוף מעשה במחשבה תחילה

◇ בראשית – תזונה צמחית לאדם

◇ חזון אחרית הימים – תזונה צמחית לאדם

האדם הירא לשלמות בעבודת ה' לא יבקש לעצמו היתרים חלושים אלא ישאף לאידיאלים הגבוהים.

הראי"ה קוק:

"הננו זוכרים כי במצב השלם, לפני החטא, נצטווה אדם הראשון שלא לאכול מן החי. ועל כן אנחנו יודעים שלעתיד לבוא, לאחר שהעולם יתוקן, השמיים והארץ יתחדשו, וטבע האדם והחי ישתנה ויתרומם, ואז נחזור לאותה רגישות מוסרית עליונה, שעל פיה אסור יהיה להרוג בעלי חיים כדי לאכול מבושרם" (הרב קוק, חזון הצמחונות והשלום ב').

"וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית בְּיוֹם הַהוּא עִם חַיַּת הַשָּׂדֶה וְעִם עוֹף הַשָּׁמַיִם וְרִמָּשׁ הָאֲדָמָה וְקִשְׁתׁ וְחֶרֶב וּמִלְחָמָה אֲשַׁבֵּר מִן הָאָרֶץ וְהַשְׂכַּבְתִּים לְכַטָּח" (הושע ב, כ).

רד"ק: ונאמר בנבואת ישעיה וגר זאב עם כבש וכל הענין כמו שאמר שם. "וְגַר זָאֵב עִם־כֶּבֶשׂ, וְנָמֵר עִם־גְּדִי יִרְבֹּץ; וְעֵגֹל וּכְפִיר וּמְרִיא יִחָדּוּ, וְנֹעַר קָטָן נָהָג בָּם. ז וּפְרָה וְדֹב תִרְעִינָה, יִחָדּוּ יִרְבְּצוּ יִלְדִינָה; וְאַרְיֵה, כְּבָקָר יֹאכֹל־תְּבֹן. ח וְשֹׁעֲשֹׁעַ יִנָּק, עַל־חֵר פֶּתֶן; וְעַל מְאֹרֶת צִפְעוֹנִי, גָּמוּל יָדוּ הָדָה. ט לֹא־יִרְעוּ וְלֹא־יִשְׁחִיתוּ, בְּכָל־הָר קִדְשִׁי: כִּי־מִלֹּאֶה הָאָרֶץ, דָּעָה אֶת־יְהוָה, כַּמִּים, לִיָּם מְכַסִּים" (ישעיהו יא, ו-ט).

ספר זה נכתב לזיכוי הרבים ולא למטרות רווח
לכן מצווה להפיצו בכל דרך שהיא.

בברכת שלום
אסא קיסר

